

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ АДВОКАТІВ
ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ, ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ**

**ДІЇ ЗАХИСНИКА
ПРИ ЗАТРИМАННІ
ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ
У ВЧИНЕННІ
КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВOPOPУШЕННЯ**

Авторський колектив:

адвокати Ірина Вань, Андрій Вишневський (загальна редакція),
Роман Мартиновський (керівник авторського колективу), Тетяна Сівак,
Наталія Стьопіна

Відповідальні за випуск: Антоніна Бондаренко та Микола Сіома

(с) І. Вань, А. Вишневський, Р. Мартиновський, Т. Сівак, Н. Стьопіна, 2013

(с) Координаційний центр з надання правової допомоги, 2013

(с) Українська фундація правової допомоги, 2013

Методичні рекомендації підготовлено та надруковано Українською фундацією правової допомоги за підтримки програми «Верховенство права» Міжнародного фонду «Відродження» та в рамках проекту Європейської Комісії «Забезпечення доступу до правосуддя шляхом надання безоплатної правової допомоги та впровадження високих стандартів захисту прав людини в Україні».

Рекомендації випускаються українською мовою в друкованому та електронному варіантах. Електронну версію видання представлено на сайті Української фундації правової допомоги <http://ulaf.org.ua> та сайті Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги <http://legalaid.gov.ua>

У друкованому вигляді рекомендації розповсюджуються безкоштовно.

ШАНОВНІ АДВОКАТИ!

Координаційний центр з надання правової допомоги у співпраці з Українською фундацією правової допомоги видають серію методичних рекомендацій для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою.

Методичні рекомендації покликані деталізувати та розвинути Стандарти якості надання безоплатної правової допомоги у кримінальному процесі для їх найбільш ефективного застосування.

Метою серії є підвищення професійного рівня адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, сприяння формуванню у їхньому колі єдиних стратегій і тактик захисту на основі узагальнення та аналізу їхнього ж практичного досвіду, а також практики Європейського суду з прав людини.

Авторами методичних рекомендацій є самі адвокати, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Текст кожного видання серії обговорюється на семінарах-тренінгах за участі 60 адвокатів-тренерів/модераторів обміну досвідом між адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, а також під час проведення ними каскадних тренінгів в усіх регіонах України для всіх адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом. Після всіх обговорень тексти також рецензуються провідними практиками і науковцями у сфері кримінального процесу, багаторазово доопрацьовуються, залишаючись при цьому відкритими для подальшого удосконалення.

Тематика серії включає, зокрема, але не вичерпно, наступні теми:

- ✦ Початкові дії адвоката у кримінальному провадженні.
- ✦ Практика ведення адвокатських досьє.
- ✦ Застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному процесі.
- ✦ Дії захисника при затриманні особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.
- ✦ Дії захисника при вирішенні питання про обрання, скасування або зміну запобіжного заходу.
- ✦ Правові можливості захисника на стадії досудового розслідування.
- ✦ Діяльність адвоката з доказування на різних стадіях кримінального провадження.
- ✦ Оскарження адвокатом дій прокурора, слідчого, слідчого судді.
- ✦ Участь адвоката у дослідженні доказів під час судового розгляду.
- ✦ Роль адвоката у перевіірочних стадіях процесу.

- ✚ Дії захисника при вирішенні питань про застосування примусових заходів медичного характеру.
- ✚ Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.
- ✚ Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях щодо наркозалежних.
- ✚ Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти власності.
- ✚ Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти життя та здоров'я особи.
- ✚ Особливості діяльності захисника у кримінальних провадженнях, пов'язаних з вчиненням злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.
- ✚ Безпека адвоката (гігієна, психологія).

Запрошуємо вас, шановні колеги, стати активними користувачами і співавторами методичних рекомендацій для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою.

**Директор Координаційного центру
з надання правової допомоги,
адвокат**

Андрій Вишневський

ЗМІСТ

- 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.**
- 2. ПЕРШОЧЕРГОВІ ДІЇ ЗАХИСНИКА НА СТАДІЇ ЗАТРИМАННЯ.**
- 3. КОНФІДЕНЦІЙНЕ ПОБАЧЕННЯ.**
- 4. СКАРГИ НА НЕЗАКОННІ ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.**
- 5. ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПІДОЗРИ ТА ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ.**
- 6. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА СТРОКИ ЗАТРИМАННЯ.**
- 7. ПРОТОКОЛ ЗАТРИМАННЯ.**
- 8. МЕДИЧНІ ПИТАННЯ.**
- 9. ВІДМОВА ВІД АДВОКАТА.**
- 10. ВІДМОВА АДВОКАТА ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ.**
- 11. ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЗАТРИМАНІЙ ОСОБІ.**

ДОДАТКИ:

Додаток №1. Протокол інтерв'ю.

Додаток №2. Протокол реєстрації скарг клієнта на незаконні дії посадових осіб та заподіяння шкоди його здоров'ю.

Додаток №3. Зразок клопотання про призначення захисника.

Додаток №4. Зразок клопотання захисника про побачення із підзахисним та про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Додаток №5. Зразок скарги на незаконне затримання особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ

ВССУ – Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини.

КК – Кримінальний кодекс України.

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України.

КЦ – Координаційний центр з надання правової допомоги.

Центр – Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

МР – Методичні рекомендації.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК).

1.2. Уповноважена службова особа – особа, якій законом надано право здійснювати затримання.

1.3. Строк затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати тридцяти шести годин з моменту затримання (ч. 1 ст. 191 КПК).

1.4. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання (ч. 1 ст. 211 КПК).

1.5. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ч. 2 ст. 211 КПК).

1.6. Повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання. Якщо повідомлення про підозру в цей строк не вручено, така особа негайно має бути звільнена (ч. 2, 3 ст. 278 КПК).

1.7. На стадії затримання адвокат надає правову допомогу з моменту його повідомлення Центром про затримання особи до моменту обрання їй запобіжного заходу, якщо такий обирався. У разі оскарження ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту, надання правової допомоги завершується після закінчення апеляційного розгляду скарги на ухвалу про застосування такого запобіжного заходу, крім випадків відмови від адвоката на даній стадії (наказ КЦ № 31 від 25.07.2013 року).

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ:

Стаття 371. Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою

1. Завідомо незаконне затримання або незаконний привід – караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Завідомо незаконні домашній арешт або тримання під вартою – караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або були вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

(Кримінальний кодекс України)

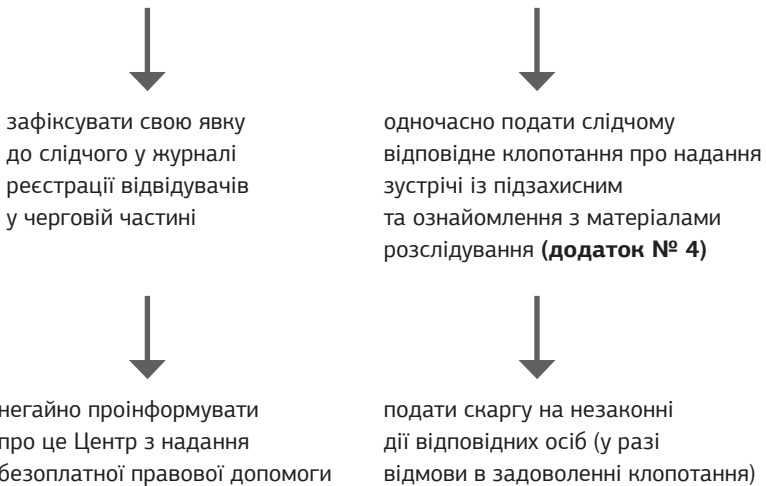
2. ПЕРШОЧЕРГОВІ ДІЇ ЗАХИСНИКА НА СТАДІЇ ЗАТРИМАННЯ

2.1. Отримавши повідомлення Центру про затримання особи, адвокат протягом однієї години (а у виняткових випадках – протягом шести годин) з'являється до службової особи, що здійснила затримання, чи підрозділу органу досудового розслідування, до якого доставлено затриману особу (п. 8 Постанови КМУ № 1363 від 28.12.2011 року «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб»).

2.2. Для підтвердження своїх повноважень адвокату необхідно мати із собою:

- 1) свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю;
- 2) доручення Центру або реквізити цього доручення, отримані адвокатом від чергового Центру, якщо воно не направлено слідчому.

2.3. В разі створення фактичних перешкод для допуску у справу адвокат повинен:

3. КОНФІДЕНЦІЙНЕ ПОБАЧЕННЯ

3.1. Адвокату і клієнту слід обов'язково реалізувати право на конфіденційне побачення. Спілкування із затриманим не може бути обмежене в часі, до того на такій зустрічі є неприпустимою присутність конвою, оперативних або інших працівників міліції.

Під час побачення адвокат роз'яснює клієнту його права і обов'язки та складає протокол інтерв'ю з клієнтом (додаток № 1).

Зазначений у протоколі інтерв'ю перелік питань не є вичерпним, він залежить від конкретної справи.

3.2. Під час першого спілкування адвокат докладає необхідних зусиль для встановлення психологічного контакту з підзахисним, пояснює, що захисник використовує лише законні засоби захисту, і отримана від клієнта інформація щодо обставин та його позиції у справі є конфіденційною та складає предмет адвокатської таємниці.

3.3. Адвокат під час конфіденційної зустрічі з клієнтом з'ясовує:

- ✚ чи здійснювався за його відсутності обшук затриманої особи, якщо так, то чи були присутні при цьому не менше двох понятих (незаінтересованих осіб), чи застосовувався відеозапис ходу проведення відповідної слідчої дії;
- ✚ чи здійснювався у його відсутності обшук або огляд житла затриманої особи, якщо так, то чи були присутні при цьому не менше двох понятих (незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої дії);

Понятими не можуть бути : потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, зацікавлені в результатах кримінального провадження.	Адвокат має встановлювати та фіксувати дану інформацію для використання її надалі в інтересах клієнта.
---	--

- ✚ чи надано особі, яка володіє житлом або іншим володінням, копію ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння;
- ✚ чи проводився обшук осіб, які перебували в житлі або іншому володінні, якщо так, чи вилучались у них будь-які предмети або документи;

✚ чи проводилось під час обшуку вимірювання, фотографування, звуко- або відеозапис, складались плани та схеми, виготовлялись графічні зображення обшуканого житла або іншого володіння особи чи окремих речей, виготовлялись відбитки та зліпки, оглядались і вилучались речі та документи;

Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються **тимчасово вилученим майном** (глава 16 КПК України).

У цьому разі слідчий, прокурор, інша уповноважена особа зобов'язана скласти відповідний протокол і забезпечити схоронність такого майна. Особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої особи передати їй тимчасово вилучене майно, що засвідчується протоколом.

✚ чи робили клієнт або інші особи, у присутності яких здійснювався обшук, заяви, якщо так, то чи були вони занесені до протоколу обшуку;

✚ чи роз'яснено клієнту його процесуальні права уповноваженою службовою особою, яка здійснила затримання. Незалежно від цього адвокат має сам роз'яснити клієнту підстави його затримання, у вчиненні якого злочину він підозрюється, право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання з приводу підозри проти нього (або відмовитись від надання будь-яких пояснень із посиланням на ст. 63 Конституції), повідомити інших осіб про його затримання та місце перебування, вимагати проведення перевірки обґрунтованості затримання.

У разі відсутності доказів повідомлення інших осіб про затримання, **адвокат діє відповідно до п. 7.5** цих МР.

3.4. У разі з'ясування обставин, що дають підстави вважати затримання особи незаконним, адвокат має керуватися вимогами ст. 42, 206, 208 КПК та звертатися з відповідною скаргою до слідчого судді, використовуючи при цьому посилання на ЄКПЛ і практику ЄСПЛ. (Див.: додаток № 5 – зразок скарги; додаток № 6 – рекомендовані рішення ЄСПЛ.)

У рішенні по справі «Нечипорук і Йонкало проти України» суд визнав, що адміністративне затримання заявника було насправді частиною тримання його під вартою, про яке йдеться у підпункті «с» пункту 1 статті 5, як підозрюваного у кримінальній справі за фактом вбивства, але без забезпечення його процесуальних прав підозрюваного, зокрема його права на захист. Суд визнав, що така поведінка органів влади суперечить принципу юридичної визначеності, є свавільною і несумісною з принципом верховенства права.

3.5. Адвокат отримує від клієнта інформацію про обставини фактичного затримання та фіксує такі дані у протоколі інтерв'ю з клієнтом (додаток № 1).

3.6. Адвокат з'ясовує позицію клієнта по справі, обговорює її та разом із підзахисним визначає подальшу поведінку під час проведення слідчих дій. Адвокат отримує від клієнта всю інформацію, що має правове значення, та фіксує її у досьє.

<p>На цьому етапі в досьє адвоката має бути зазначено:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ обставини, що визначають ознаки складу кримінального правопорушення (короткий опис фабули справи); ✦ докази, які вже є в розпорядженні сторони обвинувачення; ✦ ймовірні докази, які можуть бути отримані стороною обвинувачення; ✦ потенційні джерела доказів на користь клієнта (контактну інформацію про ймовірних свідків захисту, місце зберігання документів тощо); ✦ обставини, які характеризують особу клієнта й можуть бути використані під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу для клієнта.
---	---

3.7. З метою визначення позиції по справі й тактики захисту адвокат роз'яснює підзахисному можливі варіанти кваліфікації його дій за умови доведеності/недоведеності певних обставин, передбачені законом вид і розмір покарання та існуючу судову практику. Якщо інформації недостатньо, адвокату слід обговорити можливість обрання підзахисним на даному етапі позиції мовчання.

Слід пам'ятати, що остаточне рішення щодо позиції у справі має прийняти підзахисний.

3.8. У разі бажання клієнта обрати позицію, яка явно не відповідає обставинам справи та/або наявним (ймовірним) доказам обвинувачення чи суттєво погіршує становище підзахисного, адвокат повинен йому роз'яснити можливі наслідки слідування такій позиції та рекомендувати утриматись на даний час від дачі показань на підставі ст. 63 Конституції. У крайньому випадку може бути поставлене питання про заміну адвоката.

3.9. Адвокат не може займати у справі позицію, яка суперечить волі клієнта, крім випадків, коли захисник впевнений у самообмові клієнта.

3.10. Адвокат роз'яснює затриманому його процесуальні права та положення ст. 63 Конституції, зокрема право відмовитись від свідчень або участі у процесуальних діях. Якщо клієнт погоджується давати показання, адвокат роз'яснює процедуру допиту підозрюваного, його права, обговорює зміст показань, питання, які необхідно з'ясувати.

3.11. Під час конфіденційної зустрічі адвокат отримує копії всіх документів, які були вручені клієнту під час провадження по справі (постанов, протоколів тощо).

Після виготовлення копій отриманих від клієнта документів адвокату необхідно повернути їх підзахисному.

3.12. Захисник має без зволікань скористуватися своїм правом ознайомитись із матеріалами досудового розслідування, що стали підставою для затримання підзахисного, та всіма протоколами слідчих дій, проведених за участі клієнта (п. 14 ч. 1 ст. 42, ст. 221 КПК), отримувати їх копії або копіювати при необхідності. У разі відмови слідчого надати для ознайомлення матеріали кримінального провадження, адвокат вправі оскаржити таку відмову прокуророві, а у разі відсутності письмової відмови та/або ненадання матеріалів – звернутися до прокурора із скаргою на бездіяльність слідчого.

3.13. Послідовність дій, зазначених у цьому розділі, адвокат встановлює самостійно, в залежності від обставин конкретної справи.

4. СКАРГИ НА НЕЗАКОННІ ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

4.1. У разі наявності у підзахисного видимих тілесних ушкоджень, адвокат фіксує їх за допомогою фото-, відеопристроїв, якщо такі відсутні – детально описує усі наявні у клієнта пошкодження у протоколі реєстрації скарг із зазначенням їх розміру, локалізації, кольору тощо (додаток № 2). Якщо клієнт повідомляє про застосування до нього заходів фізичного впливу, але видимі тілесні ушкодження відсутні, адвокат фіксує у протоколі реєстрації скарг інформацію про завдані ушкодження зі слів клієнта.

Під час фіксації тілесних ушкоджень на тілі клієнта адвокату необхідно забезпечити дотримання етичних норм. Не допускається фотографування та здійснення відеофіксації тілесних ушкоджень на закритих ділянках тіла особами протилежної статі.

4.2. Після виконання вимог попереднього пункту адвокат заявляє клопотання слідчому про негайне проведення освідування, направлення клієнта у медичний заклад для фіксації наявних тілесних ушкоджень та/або надання медичної допомоги, а також про призначення судово-медичної експертизи.

4.3. Адвокат, із моменту виявлення тілесних ушкоджень у клієнта (з моменту допуску до справи), працює таким чином стосовно зазначених у цьому розділі скарг, щоб не втратити можливість звернення зі скаргою до ЄСПЛ (див. **додаток № 6**, п. 1).

4.4. За наявності заяви клієнта про застосування до нього насильства з боку працівників міліції або якщо на тілі клієнта виявлені тілесні ушкодження, **адвокат повинен скласти відповідну скаргу** та за відсутності заперечень підзахисного подати її прокурору.

У разі відмови клієнта від оскарження, адвокат після того, як підзахисний ознайомиться зі скаргою під розпис, роз'яснює йому негативні наслідки її неподання та допомагає виважено прийняти остаточне рішення з цього питання. Якщо клієнт приймає остаточне рішення про відмову від оскар-

ження, адвокату доцільно отримати від нього письмову заяву відповідного змісту. Коли отримані клієнтом тілесні ушкодження мають характер небезпечних для життя підзахисного чи його фізичний стан викликає сумніви у можливості прийняття виваженого рішення, адвокату слід подати скаргу прокурору, роз'яснивши клієнту право відмовитись від неї надалі.

4.5. Якщо клієнт висловлює скарги на стан здоров'я або перебуває у фізичному стані, який загрожує його здоров'ю, – адвокат вживає необхідних заходів для забезпечення надання підзахисному невідкладної медичної допомоги (звертається з відповідним клопотанням до слідчого, викликає медичних працівників тощо), а якщо потрібно, наполягає на його госпіталізації.

5. ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПІДОЗРИ ТА ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

5.1. Адвокат повинен бути присутнім під час вручення повідомлення про підозру (відбувається протягом 24 годин із моменту затримання). Під час цієї процесуальної дії захиснику повинен роз'яснити затриманій особі її права й обов'язки, у тому числі право давати показання з приводу підозри або в будь-який момент відмовитись їх давати.

5.2. Адвокату слід зібрати матеріали, що характеризують особу клієнта шляхом отримання їх від родичів, направлення запитів тощо, та додати їх до матеріалів справи під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу.

5.3. У процесі підготовки до судового слухання з розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу адвокат зобов'язаний пояснити клієнту процедуру розгляду клопотання та допомогти йому підготуватися до виступу в суді. Також захисник має обговорити з клієнтом питання про необхідність виклику для допиту у судовому засіданні свідків та визначитись із переліком матеріалів, які доцільно дослідити під час судового розгляду (ч. 4 ст. 193 КПК).

Слід пам'ятати, що розподіл між слідчими суддями матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, здійснюється у загальному порядку – через автоматизовану систему документообігу суду. У разі наявності сумнівів щодо правильності розподілу конкретного матеріалу, адвокату слід звертатись із відповідним клопотанням про отримання копії протоколу розподілу справи.

5.4. Із метою підготовки до судового розгляду захисник отримує копію клопотання про обрання запобіжного заходу та ознайомлюється з ним і з матеріалами, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, після чого вирішує питання стосовно необхідності отримання додаткових матеріалів задля надання їх для дослідження у судовому засіданні слідчим суддею.

Копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, мають бути надані підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку їх розгляду. Якщо зазначені документи отримані підзахисним менш ніж за **три години**, адвокат повинен заявити у суді клопотання про відкладення розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу та вимагати звільнення підзахисного з-під варти.

5.5. Захисник має звертати увагу на правильність оформлення матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу. Застосування запобіжного заходу до кожної особи потребує внесення окремого клопотання (ч. 4 ст. 185 КПК). У разі подання матеріалів, які містять у одному клопотанні вимоги про застосування запобіжних заходів щодо кількох осіб, адвокат повинен заявляти клопотання про повернення матеріалів органу досудового слідства (прокурору) для належного оформлення.

5.6. Клопотання про застосування запобіжного заходу подає орган досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального правопорушення. За правилами ч. 3 ст. 218 КПК, якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор із урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

Як виняток, розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування до особи, яку затримано без ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, може здійснюватися **слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана**. Такий розгляд можливий тільки за умови, що затримана без ухвали слідчого судді, суду **особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду**, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ч.1 ст. 192 ЛПК).

5.7. Захисникові слід пам'ятати, що повне фіксування судового розгляду питання про застосування запобіжного заходу здійснюється лише за наявності відповідного клопотання учасника судового розгляду. Отже, адвокату необхідно перед початком судового розгляду визначитись із доцільністю подання такого клопотання.

5.8. Під час судового розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу адвокат не може займати пасивну позицію – **тактика захисту на цьому етапі вимагає лише активних дій**. У разі вирішення питання про обрання таких запобіжних заходів, як тримання під вартою та домашній арешт, обґрунтоване посилення адвоката у своїх запереченнях на норми ЄКПЛ і практику ЄСПЛ є обов'язковим.

Необхідно мати на увазі, що обґрунтування у клопотанні про застосування запобіжного заходу наявності одного чи кількох ризиків/підстав, що визначає можливість застосування того чи іншого, встановленого КПК, запобіжного заходу, передбачає обов'язок прокурора довести неможливість застосування інших, більш м'яких видів запобіжних заходів (інформаційний лист ВССУ від 04.04.2013 р. № 511–550/0/4-13 «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», п. 9).

5.9. Після закінчення судового розгляду, адвокат має отримати копію ухвали суду про застосування запобіжного заходу або відмову у його застосуванні, обговорити її з клієнтом та роз'яснити порядок її оскарження. У разі досягнення згоди щодо подання скарги, адвокат складає її та подає безпосередньо до апеляційного суду. Адвокат має докласти розумних зусиль для того, щоб апеляційна скарга була подана якомога швидше.

5.10. Відмову адвоката від оскарження слід вважати правомірною лише у разі, коли обставини справи свідчать про реальну неможливість досягти більш сприятливого результату для підзахисного на цьому етапі, або коли

він категорично заперечує проти подання апеляційної скарги. В останньому випадку адвокату доцільно підготувати текст скарги та ознайомити з її змістом підзахисного. Якщо після ознайомлення клієнт продовжує заперечувати щодо подання скарги, адвокат пропонує підзахисному письмово зазначити це на тексті апеляції. У будь-якому разі адвокат має роз'яснити особі її право на періодичний перегляд обраного щодо неї запобіжного заходу та право на подання заяви про перегляд обраного запобіжного заходу в майбутньому.

5.11. Після виконання вищезазначених дій адвокат повинен роз'яснити клієнту процедуру призначення захисника надалі для здійснення захисту під час досудового розслідування та надати йому зразок клопотання до слідчого про залучення адвоката (додаток № 3).

5.12. Адвокат зобов'язаний прийняти участь у апеляційному розгляді його скарги, скарги підзахисного чи прокурора на ухвалу суду стосовно запобіжного заходу. З цією метою адвокат має докласти розумних зусиль для своєчасного отримання інформації про апеляційний розгляд скарги.

6. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА СТРОКИ ЗАТРИМАННЯ

Затримання за ухвалою слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 191)

Затримана на підставі ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше тридцяти шести годин із моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу (ч. 1. ст. 192)

ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ (за КПК)

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (глава 18, § 2)

Будь-якою особою (ст. 207)

При вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 207)

Безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, що підозрюється у його вчиненні (п.2 ч.2 ст. 207)

Кожний, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) і затримав відповідну особу, зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 207)

Уповноваженою службовою особою (ст. 208)

Особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі (ч. 1 ст. 208)

Особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 208)

Якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (п. 1 ч. 1 ст.208)

Якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (п. 2 ч.1 ст.208)

Якщо підозрюваний не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (ч. 2 ст. 208)

Якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу (ч. 2 ст. 208)

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 години з моменту затримання.

6.1. Підставою для затримання особи є ухвала слідчого судді, суду.

6.2. Протягом **тридцяти шести годин** після затримання на підставі ухвали суду особа має бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання. Копія зазначеної ухвали вручається особі негайно після затримання (ст. 191 КПК).

6.3. У разі, якщо адвокат залучається до участі у справі після затримання особи на підставі ухвали слідчого суду, судді, він має перш за все з'ясувати, чи вручено особі копію ухвали про затримання, а також:

6.3.1. чи не був раніше здійснений привід підозрюваної, обвинуваченої особи до суду на підставі тієї самої ухвали;

6.3.2. чи не відкликано прокурором клопотання про дозвіл на затримання;

6.3.3. чи не закінчився строк дії ухвали, зазначений у ній, або чи не сплинув шести-місячний строк із моменту прийняття ухвали, в якій не зазначений строк її дії.

У разі наявності обставин, зазначених у підпунктах 6.3.1.–6.3.3., клопотання залишається **без розгляду** слідчим суддею, а особа негайно **звільняється** з-під варти.

6.4. Без ухвали слідчого судді особа може бути затримана:

<p>кожним:</p> <p>1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;</p> <p>2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення або під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.</p>	<p>уповноваженою службовою особою:</p> <p>1) якщо особа, підозрюється у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, за наявності хоча б однієї з умов:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; ✦ безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; <p>2) якщо особа, підозрювана у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✦ не виконала обов'язки, покладені на неї при обранні запобіжного заходу, ✦ не виконала у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.
---	---

6.5. Протягом **шістдесяти годин** із моменту затримання особа повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

6.6. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати **сімдесяти двох годин** з моменту затримання.

6.7. Якщо повідомлення про підозру протягом **двадцяти чотирьох годин** із моменту фактичного затримання особі не вручено, вона має бути негайно звільнена.

Адвокат відразу звертається до особи, відповідальної за перебування затриманих, а також до слідчого (слідчого судді) з вимогою про припинення порушення прав людини та звільнення, якщо:			
сплинули 36 годин	сплинули 72 години	сплинули 60 годин	сплинули 24 години
з моменту затримання особи			
на підставі ухвали слідчого судді, суду	без ухвали слідчого судді, суду		
не вирішене питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою		за умови, що особа не була доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу	за умови, що особі не було вручене повідомлення про підозру
Водночас адвокат звертається зі скаргою до слідчого судді на незаконність позбавлення підзахисного свободи без судового рішення.			

6.8. Захиснику **доцільно вимагати перевірки обґрунтованості затримання особи в кожному випадку**, коли вжиті ним заходи не дозволили зібрати достатньо інформації для висновку про законність такого затримання.

Порушення вимог п. п. «с» п. 1 ст. 5 ЄКПЛ у справі «Корнейкова проти України» констатовано з огляду на те, що у протоколі затримання заявниці не були наведені чіткі підстави для такого затримання, а зазначені у ньому посилання були стандартними та не були проаналізовані з урахуванням обставин конкретної справи заявниці.

7. ПРОТОКОЛ ЗАТРИМАННЯ

7.1. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, копія якого негайно вручається затриманому, а також надсилається прокуратурі.

7.2. Адвокат має перевірити, чи відповідає протокол вимогам ст. 104 КПК України та чи містить, крім анкетних даних підозрюваного, наступне:

- ✦ місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання;
- ✦ підстави затримання;
- ✦ результати особистого обшуку;
- ✦ клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили;
- ✦ повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого.

Незадокументування таких відомостей, як дата, час і місце затримання особи, її ім'я, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснює затримання, має вважатися таким, що суперечить вимозі законності і самій меті ст. 5 ЄКПЛ (див. рішення у справі «Курт проти Туреччини» від 25.05.98 р.)

7.3. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Якщо протокол не підписаний затриманим, адвокату необхідно з'ясувати причини цього та у разі виявлення порушення прав клієнта реагувати на це поданням відповідних скарг.

7.4. У випадку, коли затриманому фактично не надається копія протоколу затримання, або у разі відмови адвокату в ознайомленні чи наданні йому копії протоколу про затримання, захисник має подати письмове клопотання про надання копії протоколу через чергову частину підрозділу, що здійснив затримання, або процесуальному керівнику у провадженні органу прокуратури.

7.5. Адвокат перевіряє, чи повідомлено про затримання близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором клієнта. Якщо у протоколі немає відповідної відмітки про повідомлення зазначених осіб, або у разі, коли клієнт

повідомляє, що фактично їх не проінформували, адвокат:

✦ звертається з цього приводу до особи, відповідальної за перебування затриманих;

✦ **самостійно повідомляє** близьких родичів (або інших осіб, на яких вказує затриманий) про затримання і місце перебування затриманого, якщо він не заперечує проти цього.

Повідомлення батьків (опікунів, піклувальників, органів опіки і піклування) **неповнолітнього затриманого робиться незалежно від того, чи погоджується із цим затриманий.**

7.6. Щодо громадян іноземних держав адвокат самостійно або через КЦ (Центр) має повідомити **Міністерство закордонних справ України (01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1, довідкова служба: (+38 044) 238-17-48, e-mail: zsmfa@mfa.gov.ua)** або представництва МЗС України, які є у містах Львові, Одесі, Сімферополі. Адвокат може також повідомити про затримання безпосередньо посольство (консульство) держави, громадянином якої є затриманий.

Службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана перевірити дотримання вимог ст. 213 КПК щодо повідомлення інших осіб про затримання, а у разі нездійснення такого повідомлення – здійснити передбачені цією статтею дії самостійно.

8. МЕДИЧНІ ПИТАННЯ

8.1. При затриманні осіб, які є пацієнтами замісної підтримувальної терапії (ЗПТ), з метою забезпечення безперервності лікування препаратами ЗПТ або проведення детоксикації затриманому, черговий підрозділу, який здійснив затримання, **протягом трьох годин** повинен проінформувати найближчий за місцем знаходження заклад охорони здоров'я (Наказ МОЗ, МВС, МЮ від 22.10.2012 р. № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії»).

Адвокат має перевірити, чи було здійснене черговим таке повідомлення, якщо ні – поскаржитись на його бездіяльність особі, відповідальній за перебування затриманих, і прокурору та самостійно проінформувати найближчий за місцем знаходження заклад охорони здоров'я.

8.2. У разі погіршення стану здоров'я затриманого, захисник повинен невідкладно звернутись до адміністрації місця утримання та службової особи, відповідальної за перебування затриманих, із вимогою про надання медичної допомоги. За бажанням клієнта до складу осіб, котрі надають медичну допомогу, може бути допущена конкретна особа, яка має право на зайняття медичною практикою (п. 6 ч. 3 ст. 212 КПК).

У рішенні у справі «Хачі Озен проти Туреччини» ЄСПЛ зазначив, що незабезпечення права на лікаря на власний вибір під час перебування під вартою є одним із аргументів на користь рішення про порушення статті 3 ЄКПЛ у матеріальному аспекті.

8.3. Якщо погіршення стану здоров'я підзахисного викликано застосуванням до нього насильством з боку працівників міліції, адвокат зобов'язаний вжити всіх розумних зусиль для того, щоб клієнта оглянув лікар за його вибором. У будь-якому разі адвокат має подати скаргу на жорстоке поводження із затриманим прокурору.

Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі, слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:

- 1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи;
- 2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених у заяві особи;
- 3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством.

Слідчий суддя зобов'язаний діяти в зазначеному порядку незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (ст. 206 КПК).

У разі відсутності відповіді від прокурора про вжиті заходи за скаргою адвоката на жорстоке поводження, доцільно під час розгляду клопотання слідчим суддею зробити повторну заяву про застосування насильства до клієнта з вимогою про проведення ефективного розслідування.

8.4. Адвокат заявляє клопотання про перенесення слідчої дії на інший час, а за необхідності також вживає заходів для надання медичної допомоги клієнтові (звертається з відповідним клопотанням до слідчого та/або викликає медичних працівників) у випадку наміру проведення слідчої дії при наявності хворобливого стану клієнта внаслідок захворювання, тривалого утримання без належних умов для сну, відпочинку, харчування та з інших причин. Проведення будь-яких слідчих дій із затриманим, якщо він перебуває в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння (під дією психотропних чи інших препаратів) або у будь-якому хворобливому стані, є неприпустимим.

9. ВІДМОВА ВІД АДВОКАТА

9.1. У разі відмови клієнта від здійснення його захисту адвокатом із Центру, останній повинен особисто перевірити, чи є така відмова добровільною, чи не є вона результатом тиску з боку працівників міліції. Якщо після проведення бесіди особа наполягає на прийнятому рішенні відмовитись від адвоката, останній має отримати від неї заповнену власноруч заяву про відмову від послуг захисника, в якій доцільно зазначити причини такої відмови.

9.2 Про відмову від участі захисника слідчим складається протокол (ст.54 КПК).

9.3. Не допускається прийняття відмови від захисника, коли його участь є обов'язковою:

1. У кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів . У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.	2. У кримінальному провадженні:
	1) щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, – із моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;
	2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;
	3) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення цих вад;
	4) щодо осіб, котрі не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – з моменту встановлення цього факту;
	5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру чи вирішується питання про їх застосування, – з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;
	6) щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи.

9.4. За наведених обставин відмова від захисника Центру може бути прийнята лише:

- ✦ Якщо така відмова пов'язана із участю у провадженні захисника за угодою. У такому разі захисник Центру повинен пересвідчитись, що у справу допущений інший адвокат. У досьє має бути документ, що підтверджує вступ іншого адвоката в справу.
- ✦ Якщо така відмова пов'язана із особою конкретного адвоката. У цьому разі Центр має розглянути питання про призначення для здійснення захисту іншого адвоката.

10. ВІДМОВА АДВОКАТА ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ

10.1. Захисник не має права взяти на себе захист іншої особи, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав правову допомогу.

10.2. Відмовитися від виконання своїх обов'язків захисник

МОЖЕ:	МАЄ:
1) у разі незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника;	1) коли він брав участь у цьому ж кримінальному провадженні як слідчий суддя, суддя, присяжний, прокурор, слідчий, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, експерт, спеціаліст, перекладач;
2) у разі умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного із захисником договору, яке проявляється зокрема у систематичному недодержанні законних порад захисника, порушенні вимог КПК тощо;	2) якщо він у цьому провадженні надає або раніше надавав правову допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам особи, яка звернулася з проханням про надання правової допомоги (конфлікт інтересів);
3) якщо він свою відмову мотивує відсутністю належної кваліфікації для надання правової допомоги у конкретному провадженні, що є особливо складним.	3) у разі зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю (зупинення дії свідцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю або його анулювання) в порядку, передбаченому законом;
	4) якщо він є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, потерпілого або будь-кого зі складу суду.

10.3. За наявності вказаних обставин, з метою забезпечення права на захист затриманого, адвокат повинен **невідкладно** повідомити про них Центр, який **негайно** вирішує питання про призначення іншого захисника.

11. ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЗАТРИМАНІЙ ОСОБІ

11.1. Після завершення надання правової допомоги затриманому адвокат повинен надати Центру наступні документи:

- ✚ копію доручення Центру;
- ✚ корінець із відміткою та печаткою про час перебування в ОВС;
- ✚ копію протоколу затримання;
- ✚ розрахунок часу, витраченого на здійснення захисту;
- ✚ акт виконаних робіт.

11.2. У закінченому провадженні з надання правової допомоги затриманій особі (досьє адвоката) мають в обов'язковому порядку знаходитись :

копії процесуальних документів по справі:	інші матеріали:
протокол затримання	протокол інтерв'ю з клієнтом
повідомлення про підозру	протокол реєстрації скарг
протокол допиту підозрюваного	нотатки адвоката
ухвала суду про застосування запобіжного заходу (у разі її оскарження – ухвала апеляційного суду)	апеляційна скарга на ухвалу про застосування запобіжного заходу
	адвокатські запити та відповіді на них
	матеріали, що характеризують особу

ДОДАТОК № 1

ПРОТОКОЛ ІНТЕРВ'Ю (КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ЗУСТРІЧІ) З КЛІЄНТОМ

I. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ

П.І.П.: _____
Адреса фактичного проживання та реєстрації: _____
Телефон: _____
Дата і місце народження: _____
Освіта: _____
Військовозобов'язаний (звання, нагороди, заохочення, дисциплінарні заходи): _____
_____

II. РОБОТА: _____ так _____ ні

Місце роботи: _____
Адреса та телефон: _____
Посада: _____
Заробітна плата: _____
Термін роботи на цьому робочому місці: _____
Безробітний: _____ так _____ ні
Термін безробітності: _____
Причина (пенсіонер, учень, студент, інвалід тощо): _____

III. СІМЕЙНИЙ СТАН

Сімейний стан:
Одружений (-а) _____ Розлучений (-а) _____ Неодружений (-а) _____
Удівець (вдова) _____ Фактичні шлюбні відносини _____
Контактна інформація чоловіка (дружини): _____
Місце роботи чоловіка (дружини): _____
Діти (вік та кількість): _____
_____

Інші утриманці: _____

IV. БАТЬКИ

П.І.П. батька, номер телефону, місце роботи:

П.І.П. матері, номер телефону, місце роботи:

Інші контактні особи: _____

V. НАРКОТИЧНА ТА/АБО АЛКОГОЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ

Тип наркотичного препарату, частота та термін вживання:

_____

Наявність залежності: є _____ немає _____

Лікування від алкогольної/наркотичної залежності:

_____

VI. ЗАХВОРЮВАННЯ

Серйозні захворювання та інвалідність:

_____

Госпіталізація (дата, місце та причина):

_____

Психіатричне чи психологічне лікування

(медичний висновок чи госпіталізація): _____

_____

VII. СУДИМОСТІ

Раніше судимий (дата/злочин/міра покарання):

_____

Теперішній статус

(під адміннаглядом, на випробувальному строку, знята, погашена судимість)

_____

VIII. ОБСТАВИНИ ФАКТИЧНОГО ЗАТРИМАННЯ

Дата та час фактичного затримання: _____

_____

Місце фактичного затримання

(за місцем проживання, на вулиці тощо): _____

_____

Ким затриманий:

_____

_____

Чи роз'яснені затриманому його/її права
(дата, час, ким роз'яснені, які саме права роз'яснені) _____

Чи зрозумів (-ла) підозрюваний/затриманий/обвинувачений, що він/вона має право не відповідати на питання чи не давати свідчення працівникам органів внутрішніх справ: _____

Чи зрозумів (-ла) підозрюваний/затриманий/обвинувачений, що він/вона має право проконсультуватись у адвоката перед допитом: _____

Чи зрозумів (-ла) підозрюваний/затриманий/обвинувачений, що він/вона має право на безоплатного адвоката: _____

Відмова від адвоката (причина): _____

Чи проводились до прибуття адвоката опитування або/та слідчі дії (дата, час, особа, яка проводила опитування): _____

Суть показів (короткий зміст): _____

Примус: Так ___ Ні ___

Вид примусу: Психічний _____ Фізичний _____

Короткий опис: _____

Намір подати скаргу (якщо немає, вказати причину): Так ___ Ні ___

Причина відмови: _____ Підпис _____

IX. МАЙНО (для використання в якості застави): Так _____ Ні _____

Короткий опис _____

X. ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ДОДАТОК № 2

ПРОТОКОЛ РЕЄСТРАЦІЇ СКАРГ КЛІЄНТА НА НЕЗАКОННІ ДІЇ ПОСАДОВИХ ОСІБ ТА ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ЙОГО ЗДОРОВ'Ю

П.І.П. клієнта:

---

1. Під час розмови були помічені на затриманому будь-які тілесні пошкодження?

Так _____ Ні _____

Якщо так, то які (детальний опис: вид ушкоджень, локалізація, розмір, колір тощо)?

Якщо так, то чи були сфотографовані?

Так _____ Ні _____

Якщо так, фотографії є в: _____

---

2. Під час розмови, чи скаржився затриманий на застосування тортур або нелюдського поводження щодо нього під час чи після затримання?

Так _____ Ні _____

Якщо так, то які саме?

---

3. Під час зустрічі, чи висловлював затриманий будь-які скарги, пов'язані зі здоров'ям?

Так _____ Ні _____

Якщо так, то які?

Чи пов'язані ці скарги з незаконними діями посадових осіб?

Так _____ Ні _____

---

4. Чи затриманий проходив медичний огляд?

Так _____ Ні _____

Якщо так, то коли? _____

Висновок лікаря:

_____

Звіт лікаря є в: _____

Якщо ні, то чи погоджується пройти медичний огляд із метою фіксації тілесних ушкоджень?

_____

5. Чи погоджується затриманий подати офіційну скаргу на нелюдське поводження з ним (нею) чи застосування тортур? (Цей пункт заповнюється власноруч особою)

Так _____ Ні _____ Не визначився _____

Причина відмови

_____

Інші заяви: _____

_____

Дата: _____

Підпис клієнта – П.І.П. _____

Підпис адвоката – П.І.П. _____

ДОДАТОК № 3

Ст. слідчому Г.....ого РВ УМВС
Івано-Франківської області
Петрук І.М.

Арештованого Сирик О.Г.
За підозрою у вчиненні кримінального
правопорушення, передбаченого ч. 2
ст. 186 КК України

КЛОПОТАННЯ

04.09.2013 року мене було затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України.

05.09.2013 року мені оголошено підозру, а 06.09.2013 року Г...ським районним судом Івано-Франківської області обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

12.09.2013 року апеляційним судом Івано-Франківської області апеляційну скаргу захисника Котик О.О., подану в моїх інтересах, яка здійснювала захист на підставі доручення Івано-Франківського центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги №111 від 05.09.2013 року, залишено без задоволення, а ухвалу слідчого судді без змін. Термін дії даного доручення відповідно до п. 3 даного доручення закінчився після розгляду апеляційним судом апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Оскільки я не маю можливості укласти угоду із захисником на платній основі, а на підставі ст. 14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» від 19.11.2012 року маю право на безоплатну вторинну правову допомогу для здійснення захисту від обвинувачення,

ПРОШУ:

1. Клопотання задовольнити.
2. Винести постанову, згідно якої доручити Івано-Франківському обласному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначити мені захисника для здійснення захисту від обвинувачення.

12.09.2013 р.

Сирик О.Г.

ДОДАТОК № 4

Слідчому СВ ХМВ УМВС України
в Хмельницькій області Борисову О.І.
Адвоката Власова Г.І.,
свідоцтво про право на зайняття
адвокатською діяльністю
№ 245 від 01.04.2000 р., адреса, № тел.
В інтересах підозрюваного
Іванова Володимира Васильовича

КЛОПОТАННЯ

Про побачення із підзахисним та про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження

На підставі доручення Хмельницького обласного центру з надання вторинної безоплатної допомоги № 145 від 28 травня 2013 року для здійснення захисту підозрюваного Іванова В.В. під час затримання мене залучено в якості його захисника у кримінальному провадженні № 999/888/--, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 27 травня 2013 р.

Враховуючи викладене та керуючись ст. 42, ч. 5 ст. 46, ст. 50, ст. 221 КПК України,

ПРОШУ:

1. Надати мені для ознайомлення матеріали кримінального провадження № -----, в тому числі всі протоколи процесуальних дій, проведених із участю Іванова В.В.
2. Надати мені можливість конфіденційного побачення з підзахисним.
3. З цього моменту без моєї участі не проводити жодних дій з Івановим В.В.
4. Про проведення процесуальних дій повідомляти мене завчасно за адресою ---- або телефоном №--

Додатки:

- Доручення Центру з надання вторинної безоплатної правової допомоги № 145 від 28.05.2013 р.
- Копія свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю № 245 від 01.04.2000 р.

Адвокат

Власов Г.І. (підпис)

ДОДАТОК № 5

Слідчому судді
Хмельницького міськрайонного суду
15600, м. Хмельницький, вул. Леніна, 146-а

Захисника Романова
Миколи Олексійовича
14000, м. Хмельницький, вул. Висока, 32, оф. 112
т. 098 111-11-11

в інтересах підозрюваного
Іванова Андрія Андрійовича
22.02.1988 року народження,
адреса місця проживання:
м. Хмельницький, вул. Лісова, 1
Затриманий в порядку ст. 208 КПК
України, в даний час утримується в ІТТ
ХМВ УМВС України в Хмельницькій області

СКАРГА

На незаконне затримання Іванова Андрія Андрійовича

У провадженні начальника слідчого відділу ХМВ УМВС України в Хмельницькій області Коричева О.В. знаходиться кримінальне провадження № 11356809213458, внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань 01.03.2013 року за ознаками злочину передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України.

26.03.2013 року Іванову А.А. по кримінальному провадженню № 11356809213458 було вручене повідомлення про підозру.

23.04.2013 року за викликом заступника начальника слідчого відділу ХМВ УМВС України в Хмельницькій області Коричева О.В., Іванов А.А. та я – його захисник о 12.20 годині з'явилися для проведення слідчих дій до ХМВ УМВС. Після проведення слідчих дій заступник начальника слідчого відділу ХМВ УМВС України в Хмельницькій області Коричев О.В. затримав Іванова А.А. за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення на підставі п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України по кримінальному провадженню № 11356809213458.

Затримання Іванова А.А. є незаконним із наступних підстав.

Згідно п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має

право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

✚ якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

На час затримання Іванова А.А., на 13.30 годину 23.04.2013 року, підстава, передбачена п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, відсутня, оскільки злочин у кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР під № 11356809213458, був вчинений **20.01.2013** року, що виключає можливість для висновку про те, що мій підзахисний **«щойно вчинив злочин»**. Очевидці, в тому числі і потерпілий, безпосередньо після вчинення злочину на Іванова А. не вказували, жодні очевидні ознаки на тілі, одязі чи місці події, не вказують, що саме Іванов А. **щойно вчинив злочин**.

У ч. 1 ст. 208 КПК України передбачений вичерпний перелік підстав затримання особи без ухвали слідчого судді.

Таким чином, у заступника начальника слідчого відділу ХМВ УМВС України в Хмельницькій області Коричева О.В. жодних підстав, передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України, для затримання Іванова А.А. не існувало.

Крім того, під час затримання Іванова А.А. були грубо порушені його права, передбачені п. 4 ст. 208 КПК України, відповідно до якої «Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у **вчиненні якого злочину він підозрюється**». **Як вбачається з протоколу затримання, Іванову А. жодним чином не було роз'яснено, за підозрою у вчиненні саме якого щойно вчиненого злочину здійснюється його затримання.**

Іванов А.А. має постійне місце проживання, жодним чином від проведення слідчих дій не ухилився, а крім того, слідчий із клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, до суду не звертався.

Відповідно до п. 1 ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: ніхто не може бути позбавлений свободи інакше як в порядку, встановленому законом.

Статтю 208 КПК України передбачено законний порядок затримання особи уповноваженою особою без ухвали слідчого судді, і перелік підстав є вичерпний.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди України при розгляді справ застосовують Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права.

Статтю 5 Конвенції встановлено правила позбавлення особи свободи, згідно з якими ніхто не може бути позбавлений свободи інакше, як відповідно до процедури, встановленої законом.

Згідно з практикою Європейського суду, фіксація точних даних про затримання, як і підстави затримання, є необхідною умовою законності затримання для цілей, передбачених ст. 5 Європейської конвенції.

Таким чином, затримання мого підзахисного всупереч вимогам ст. 208 КПК України одночасно є і порушенням норм міжнародного права.

Згідно зі ст. 29 Конституції України, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Згідно зі ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Відповідно до ст. 208, 42 КПК України, підозрюваний має право вимагати перевірки обґрунтованості його затримання.

Відповідно до п. 4 ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожний, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікань встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

Відповідно до ст. 13 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожний, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, були порушені, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Відповідно до ст. 206 КПК України, якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутністю судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому цим Кодексом порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

(Навести посилання на конкретні справи ЄСПЛ проти України).

Заступником начальника слідчого відділу ХМВ УМВС України в Хмельницькій області Коричевим О.В. порушені ст. 29 Конституції України, ч. 1 ст. 208 КПК України, п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Враховуючи викладене, на підставі ст. ст. 29, 55 Конституції України, ст. ст. 208, 42, 206 КПК України, ст. 5, ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод,

ПРОШУ:

Визнати затримання Іванова А.А. від 23.04.2013 року незаконним та негайно звільнити його з-під варти.

Додатки:

1. Копія протоколу затримання Іванова А.А. від 23.04.2013 р.
2. Копія скарги учасникам процесу в _____ прим.

«___»_____2013 р.

Захисник

М.О. Романов

ДОДАТОК № 6

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ РІШЕНЬ ЄСПЛ

1. Жорстоке поводження, заборона катувань

23.02.2012 р. «Клішин проти України»

63. Суд нагадує, що, коли у людини, затриманої поліцією в доброму здоров'ї, на момент звільнення виявляються травми, на державу покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення причин травми, в іншому випадку очевидно постає питання відповідно до статті 3 Конвенції (див. Томазі проти Франції, 27 серпня 1992 року, §§ 108–111, серія А, № 241-А, і Ribitsch, згадане вище, с. 26, § 34).

21.04.2011 р. «Нечипорук, Йонкало проти України»

153. Суд не визнає переконливими пояснення Уряду щодо того, яким чином заявникові були заподіяні тілесні ушкодження. Суд також не приймає позицію Уряду про те, що відсутність скарги заявника до адміністрації ІТТ або СІЗО породжує сумніви щодо достовірності його тверджень. Він міг не вірити в дієвість скарг до адміністрації ІТТ з огляду на її структурний зв'язок з міліцією, працівників якої він звинувачував у катуванні (див. пункт 135 вище). Водночас Суд враховує те, що заявник намагався одразу довести свою скаргу до уваги органів слідства. Це підтверджується тим фактом, що вже 24 травня 2004 року прокуратура м. Хмельницького призначила проведення судово-медичної експертизи. Щодо відсутності скарги до адміністрації СІЗО Суд вважає, що це не має значення, оскільки на час його переведення до цієї установи (22 червня 2004 року) органи слідства вже організували проведення двох судово-медичних експертиз і винесли постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції для цілей встановлення кримінальної відповідальності.

154. Враховуючи наведене та з огляду на те, що органи влади не спростували і навіть не намагалися пояснити медичні документи, які містили докази, що підтверджували скарги заявника на погане поводження з ним із застосуванням електроструму, Суд визнає доведеним – згідно з критерієм доведеності, якого вимагає Конвенційне провадження, – той факт, що тілесні ушкодження, зафіксовані в медичних висновках, з'явилися внаслідок поводження, на яке скаржився заявник і за яке Уряд несе відповідальність (див. рішення від 19 березня 2009 р. у справі «Полонський проти Росії» (Polonskiy v. Russia), заява № 30033/05, п. 123, і згадане в ньому рішення від 20 липня 2004 р. у справі «Мехмет Емін Юксель проти Туреччини» (Mehmet Emin Yüksel v. Turkey), заява № 40154/98, п. 30).

155. Беручи до уваги той факт, що у вбивстві пані І. заявник уперше зізнався 21 травня 2004 року під час затримання у зв'язку з адміністративним правопорушенням, не пов'язаним із цим убивством, а також враховуючи скарги про побиття його працівниками міліції, які мали місце до надання ним повторно визнавальних показань 26 і 28 травня 2004 року (див. пункти 14, 20 і 42 вище), Суд визнає вірогідним те, що працівники міліції навмисно піддали його поганому поводженню, щоб отримати від нього знавальні показання (див. для порівняння рішення від 31 травня 2007 р. у справі «Дурмуш Курт та інші проти Туреччини» (*Durmuş Kurt and Others v. Turkey*), заява № 12101/03, п. 30).

156. Крім того, враховуючи те, що заявника разом із його дружиною (заявницею), яка на той момент перебувала на восьмому місяці вагітності, допитували приблизно в той самий час 21 травня 2004 року і в тому самому відділі міліції, Суд визнає правдоподібним твердження заявника про те, що йому опосередковано погрожували катуванням його дружини (див. пункти 14 і 116 вище, а також пункт 189 нижче). Суд повторює, що погроза вчинити дії, заборонені статтею 3, якщо вона достатньо реальна і негайна, може становити порушення цього положення Кон-венції (див. рішення у справі «Гефген проти Німеччини» (*Gäfgen v. Germany*) [ВП], заява № 22978/05, п. 91, ECHR 2010–...). Суд нагадує, що у згаданій вище справі «Аккоч проти Туреччини» при кваліфікації дій, що розглядалися, як таких, що становлять катування, Суд врахував психологічний вплив на потерпілу погроз на адресу її дітей (пункти 116 і 117). У справі, яка розглядається, Суд так само вважає, що погрози стосовно катування дружини заявника – яка була особливо уразливою у зв'язку з її перебуванням на останньому етапі вагітності і яку, як це було відомо заявникові, також тримали у відділі міліції – ймовірно значно посилили його психічні страждання.

158. І насамкінець останнє, але не менш важливе зауваження: Суд враховує тривожні висновки (вони узгоджуються з твердженнями заявника в цій справі), яких станом на час подій у справі дійшли Уповнова-жений Верховної Ради України з прав людини та ЄКПТ про існування для затриманих міліцією значного ризику бути підданим катуванню, особливо під час допитів, спрямованих на розкриття злочинів (див. пункти 142–143 вище).

162. Суд підкреслює, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на погане поводження з нею, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею

1 Конвенції «гарантувати кожному, хто перебуває під [її] юрисдикцією, права і свободи, визначені в ... Конвенції», за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування (див. серед інших джерел рішення у справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, п. 131, ECHR 2000-IV). Так, органи влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати те, що трапилось, та не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень (див. рішення від 28 жовтня 1998 р. у справі «Асьонов та інші проти Болгарії» (*Assenov and Others v. Bulgaria*), п. 103 з подальшими посиланнями, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII).

163. Суд вважає, що у справі, яка розглядається, органи влади адекватно не намагались з'ясувати, що сталося із заявником у Південно-Західному відділі міліції. Той факт, що він зазнав тілесних ушкоджень у відділі міліції, ніколи не заперечувався. Однак органи влади постійно зводили свої доводи про необґрунтованість скарги заявника лише до визнання неправдоподібним його твердження про те, що його катували електрострумом. Водночас вони навіть не намагалися з'ясувати обставини, за яких він насправді зазнав цих ушкоджень.

164. Хоча згаданий вище недолік національні органи неодноразово визнавали і критикували (див. пункти 61, 67, 82 і 83 вище), його так і не виправили. Так, Суд зазначає, що вимоги заявника скасувати постанову прокуратури м. Хмельницького від 18 червня 2004 року про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції були відхилені під приводом того, що це питання розглядатиметься в рамках судового розгляду його кримінальної справи (див. пункт 95 вище). Суд має сумніви щодо адекватності такого підходу в принципі, зважаючи на те, що мета провадження у кримінальній справі щодо заявника полягала у визначенні його вини або невинуватості за пред'явленими йому обвинуваченнями у вчиненні злочинів, а не у визначенні відповідальності за стверджуване побиття чи забезпеченні відшкодування за стверджуване порушення статті 3 Конвенції (див. ухвалу щодо прийнятності від 3 квітня 2003 р. у справі «Тотева проти Болгарії» (*Toteva v. Bulgaria*), заява № 42027/98). Суд зауважує, що дослідження апеляційним судом Терно-пільської області скарг заявника на погане поводження з ним у відділі міліції зводилося лише до повторного допиту відповідних працівників міліції та медичних експертів, які заперечили застосування електроструму до заявника і стверджували без будь-яких додаткових пояснень, що тілесні ушкодження були заподіяні йому «тупими предметами». Суд вражений тим, що суд першої інстанції взагалі проігнорував, як це видно з його вироку від 31 серпня 2007 року, альтернативний

медичний висновок, який містився в матеріалах справи і підтверджував те, на що скаржився заявник (див. пункти 32 і 109 вище). Щодо подальшого розгляду справи Верховним Судом України Суд не може не дійти висновку, що він був поверховим – і при цьому важливі документи і факти були явно проігноровані. Так, Верховний Суд обмежився лише аналізом відеозапису слідчих дій, на якому ушкоджень на тілі заявника видно не було і який виявився для нього достатнім для того, щоб визнати скаргу заявника необґрунтованою. Крім того, Верховний Суд встановив, що заявник «жодного разу не вказував на конкретних осіб, які застосовували до нього фізичний тиск» і що «на запитання, як він себе почуває, завжди відповідав, що добре», хоча на той час уже було встановлено, що він не раз звертався з досить конкретними скаргами, називаючи імена конкретних працівників міліції (див. пункти 61, 82 і 113 вище), а тілесні ушкодження, яких він зазнав у відділі міліції, були офіційно задокументовані.

2. Порушення права на свободу та особисту недоторканість

31.03.2011 р. «Новак проти України»

55. Суд повторює, що стаття 5 Конвенції гарантує фундаментальні права на свободу і безпеку. Це право має першорядне значення в «демократичному суспільстві» за змістом Конвенції (див. Де Вільде, Оомс і Версип, 18 червня 1971, § 65, Серія А, п. 12, та Вінтерверп проти Нідерландів, 24 жовтня 1979, § 37, Серія А, п. 33). Перелік виключень, викладених у статті 5 § 1, є вичерпним (див. Labita проти Італії [GC], № 26772/95, § 170, ЄСПЛ 2000-IV, та Куїнн проти Франції, 22 березня 1995 року, § 42, Серія А, № 311), і тільки вузьке тлумачення цих винятків відповідає меті цього положення, а саме: забезпечити, щоб ніхто безпідставно не був позбавлений свободи (див. Енгель та інші проти Нідерландів, 8 червня 1976, § 58, Серія А, п. 22, та Амур проти Франції 25 червня 1996, § 42, Reports 1996-III).

56. Крім того, Суд нагадує, що є важливим, щоб позбавлення волі відбувалось з дотриманням загального принципу правової визначеності. Тому необхідно, щоб умови позбавлення волі були чітко визначені національним законом і сам закон був передбачуваним у застосуванні, так щоб він відповідав стандарту «законності», встановленому Конвенцією, – стандарту, який вимагає, щоб усі права були досить точними, щоб дозволити людині (якщо це необхідно, за допомогою відповідної консультації) передбачити, в ступені, розумному за даних обставин, наслідки, які дана дія може спричинити за собою (див. Барановський проти Польщі, скарга № 28358/95, § 52, ЄСПЛ 2000-III).

57. Суд також нагадує, що ... позбавлення волі, яке є законним у відповідності з національним законодавством, все ще може бути свавільним і суперечити Конвенції. Крім того, тримання під вартою буде «свавільним» там, де, незважаючи на дотримання букви національного законодавства, спостерігається елемент несумлінності чи обману з боку влади (див. Боза проти Франції, 18 грудня 1986 року, § 59, Series п. 111, та Сааді, наведено вище, § 69) або там, де національні органи знехтували прагненням застосувати відповідний закон правильно (див. Benham проти Сполученого Королівства, 10 червня 1996 року, § 47, Звіти про постанови і рішення 1996-III ... Marturana проти Італії, скарга №63154/00, § 80, 4 березня 2008 р.).

21.04.2011 р. «Нечипорук, Йонкало проти України»

173. Заявник стверджував, що його затримання 20 травня 2004 року не ґрунтувалось на обґрунтованій підозрі у вчиненні ним правопорушення. Він також зазначив, що його затримання з 13 год. до 22 год. 45 хв. 20 травня 2004 року взагалі не було задокументоване, тоді як подальше його затримання, визначене як адміністративне, було лише приводом для забезпечення можливості допитати його у зв'язку з розслідуваним убивством. Заявник наголосив, що навіть цей несправжній привід зник 22 травня 2004 року, коли експерт склав висновок про те, що виявлена у заявника речовина не є наркотиком. Заявник також стверджував, що його адміністративне затримання було перетворене в кримінальне і що 23–26 травня 2004 року його було ув'язнено в якості підозрюваного без відповідної санкції суду, це, на його думку, суперечить гарантіям статті 29 Конституції, яка дозволяє таке затримання лише в особливих невідкладних випадках, до яких його ситуація, як стверджувалось, не належала.

174. Уряд вказав, що заявника затримали 20 травня 2004 року за підозрою у порушенні правил обігу наркотичних засобів і що це затримання було здійснене відповідно до вимог статті 263 КУАП. Уряд зазначив, що заявника було затримано в адміністративному порядку без санкції прокурора чи суду протягом трьох днів, як це передбачало згадане вище положення закону, після чого (23 травня 2004 року) його було звільнено. Щодо подальших трьох днів затримання заявника (23–26 травня 2004 року) Уряд стверджував, що воно здійснювалось на підставі обґрунтованої підозри в його причетності до вбивства і відповідало вимогам кримінально-процесуального законодавства.

175. Суд повторює, що термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (див. рішення від 30 серпня 1990 р. у справі «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» (Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom), п. 32, Series A, № 182). Мета затримання для допиту полягає в сприянні розслідуванню злочину через підтвердження або спростування підозр, які стали підставою для затримання (див. рішення від 28 жовтня 1994 р. у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» (Murray v. the United Kingdom), п. 55, Series A, № 300-A). Однак, вимога, що підозра має ґрунтуватись на обґрунтованих підставах, є значною частиною гарантії недопущення свавільного затримання і тримання під вартою. Крім того, за відсутності обґрунтованої підозри особу за жодних обставин не може бути затримано або взято під варту з метою примушення її зізнатися у злочині, свідчити проти інших осіб або з метою отримання від неї фактів чи інформації, які можуть служити підставою для обґрунтованої підозри (див. рішення від 13 листопада 2007 р. у справі «Чеботарі проти Молдови» (Cebotari v. Moldova), заява № 35615/06, п. 48).

176. Суд також наголошує, що незадокументоване затримання особи свідчить про абсолютне ігнорування принципово важливих гарантій статті 5 Конвенції і виявляє грубе порушення цієї статті. Незадокументування таких відомостей, як дата, час і місце затримання особи, її ім'я, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснює затримання, має вважатися таким, що суперечить вимозі законності і самій меті статті 5 Конвенції (див. рішення від 25 травня 1998 р. у справі «Курт проти Туреччини» (Kurt v. Turkey), п. 125, Reports 1998-III).

177. Повертаючись до справи, яка розглядається, Суд зазначає, що єдиним документом, у якому пояснюються підстави для затримання заявника 20 травня 2004 року (до його адміністративного затримання) і сформульовано підозри, на підставі яких міліція вирішила його затримати, є рапорт працівників міліції, які здійснили його затримання, адресований їхньому начальникові; згідно з ним вони вирішили затримати заявника, оскільки побачили, що він «швидко йшов, озираючись навкруги», очевидно вагаючись – іти додому чи в інше місце (див. пункт 7 вище). Суд вважає, по-перше, що цей документ не був належним документом, який зафіксував факт затримання, а по-друге, на тому етапі не існувало обґрунтованої підозри у вчиненні заявником злочину.

178. Що стосується подальшого триденного затримання заявника (20–23 травня 2004 року), задокументованого міліцією як затримання на підставі підозри у вчиненні ним адміністративного правопорушення, то Суд зазначає, що протягом цього періоду із заявником поводитися як із підозрюваним у кримінальній справі за фактом вбивства пані І. Так, у зв'язку з цим убивством слідчий допитував заявника, який зізнався у вчиненні цього злочину, міліція провела обшуки за місцем його реєстрації та фактичним місцем проживання (див. пункти 35–38 вище). Зосереджуючи увагу на реаліях ситуації, а не на її зовнішньому оформленні та використаній термінології, Суд визнає, що адміністративне затримання заявника було насправді частиною тримання його під вартою, про яке йдеться в підпункті «с» пункту 1 статті 5, як підозрюваного у кримінальній справі за фактом вбивства, але без забезпечення його процесуальних прав – підозрюваного, зокрема його права на захист (див. рішення у справі «Кафкаріс проти Кіпру» (*Kafkaris v. Cyprus*) [ВП], заява № 21906/04, п. 116, ECHR 2008–... і рішення від 19 лютого 2009 р. у справі «Доронін проти України» (*Doronin v. Ukraine*), заява № 16505/02, п. 55–56). У згаданій справі «Доронін проти України» (п. 56) Суд визнав, що така поведінка органів влади суперечить принципу юридичної визначеності, є свавільною і несумісною з принципом верховенства права. Цей висновок видається ще більш актуальним у справі, яка розглядається, оскільки, на відміну від справи Дороніна, тут не було судового рішення про адміністративне затримання заявника, а підозра у вчиненні ним правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів навіть формально 22 травня 2004 року втратила підставу, у той час як заявник провів ще один день як затриманий в адміністративному порядку (див. пункти 11–12 і 129 вище).

181. Суд зазначає, що згідно із законодавством України позбавлення свободи без умотивованого рішення суду можливе лише в обмеженій кількості достатньо чітко визначених випадків. Так, стаття 29 Конституції дозволяє застосування такого заходу щонайбільше протягом трьох діб і лише у випадку нагальної необхідності запобігти злочині чи перепинити його (див. пункт 121 вище). Згідно зі статтями 106 і 115 КПК (див. посилання в пункті 130 вище) слідчий може затримати особу, якщо її застали при вчиненні злочину, якщо очевидці чи потерпілі вказали на неї, що саме вона вчинила злочин, або якщо на ній чи на її одязі виявлено явні сліди злочину. Беручи до уваги те, що в цій справі протокол затримання заявника містив заздалегідь вдруковане стандартне формулювання і не містив жодної із законодавчо передбачених підстав затримання (див. пункт 39 вище), а також відмічаючи те, що на той час заявника було формально затримано як підозрюваного у вчиненні злочину, і його вже було ув'язнено без судового контролю протягом трьох діб, Суд визнає, що позбавлення свободи заявника слідчим із 23 до 26

травня 2004 року становило порушення національних юридичних гарантій, а отже, було незаконним у значенні Конвенції.

19.01.2012 р. «Корнейкова проти України»

34. ...За відсутності чіткого посилання на правові підстави для арешту заявниці та пояснення необхідності застосування відповідних правових положень, Суд вважає, що арешт заявниці був свавільним.

10.02.2011 р. «Харченко проти України»

71. У кількох справах Суд уже розглядав практику тримання обвинувачених під вартою виключно на підставі того, що обвинувальний висновок подано до суду першої інстанції, і визнав порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Суд уже наголошував, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких норм, які б регулювали такі питання, в результаті може призвести до позбавлення осіб свободи протягом необмеженого часу без відповідного дозволу суду і, по суті, є несумісною з принципом юридичної визначеності та принципом захисту від свавілля, які червоною ниткою проходять через Конвенцію і принцип верховенства права (див. рішення у справі «Єлоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), № 17283/02, п. 50, від 6 листопада 2008 року).

73. Суд також зауважує, що згідно зі статтею 253 КПК України, національний суд, віддаючи особу до суду, зобов'язаний вирішити питання про зміну, скасування чи обрання запобіжного заходу. Не вбачається, що від суду вимагається умотивовувати своє рішення про подовження строку тримання обвинуваченого під вартою та встановлювати строк, на який особа має залишатися під вартою.

74. Суд вважає, що відсутність чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд також повторює, що практика, яка виникла у зв'язку із законодавчою прогалиною і яка допускає можливість тримання особи під вартою протягом необмеженого і непередбачуваного строку за обставин, коли таке тримання під вартою не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який впливає з Конвенції і є одним з основних елементів верховенства права (див. рішення у справах «Барановський проти Польщі» (*Baranowski v. Poland*), № 28358/95, пп. 55–56, ECHR 2000-III,

«Кавка проти Польщі» (Kawka v. Poland), № 25874/94, п. 51, від 9 січня 2001 року, та «Фельдман проти України» (Feldman v. Ukraine), № 76556/01 і № 38779/04, п. 73, від 8 квітня 2010 року).

75. ...Суд повторює, що відсутність підстав в судових рішеннях щодо тримання під вартою протягом тривалого часу не відповідає принципу захисту від свавілля, закріпленому в пункті 1 статті 5 (див. рішення у справі «Соловей і Зогуля проти України» (Solovey and Zozulya v. Ukraine), № 40774/02 і № 4048/03, п. 76, від 27 листопада 2008 року...).

86. Суд далі зазначає, що клопотання заявника від 26 вересня 2001 року про звільнення з-під варти було розглянуте судом лише 15 жовтня 2001 року, що не відповідає вимозі судового розгляду без зволікань. Як свідчать матеріали справи, зазначене клопотання було подане ще до того, як матеріали кримінальної справи були передані до суду. Матеріали справи передавалися до суду протягом дев'яти днів. Суду знадобилося сім днів, щоб провести попередній розгляд справи, і ще три дні – щоб прийняти рішення щодо клопотання заявника (див. пункти 13–15 вище). Здається, що швидкість розгляду питання законності тримання заявника під вартою залежала від дати судового засідання в його справі, а це за обставин даної справи було на шкоду інтересам заявника і є проблемою, яка постійно виявляється у справах проти України (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Сергій Волосюк проти України» (Sergey Volosyuk v. Ukraine), № 1291/03, п. 57, від 12 березня 2009 року) через відсутність чітких і передбачуваних положень, які б на стадії судового розгляду забезпечували процедуру, сумісну з вимогами пункту 4 статті 5 Конвенції під час стадії судового розгляду (див. рішення у справі «Молодорич проти України» (Molodorych v. Ukraine), № 2161/02, п. 108, від 28 жовтня 2010 року...).

19.01.2012 р. «Смолик проти України»

45. Суд знову нагадує, що незадокументоване затримання особи є повним запереченням принципово важливих гарантій, що містяться в статті 5 Конвенції, і складає найбільш серйозне порушення цього положення. Відмову від документування дати, часу і місця затримання, імені затриманого, причини затримання, а також імені особи, що здійснювала затримання, слід вважати несумісною з вимогами законності та самою метою статті 5 Конвенції (див. Менешева проти Росії № 59261/00, § 87, ЭСПЛ 2006-III).

46. У даному випадку уряд не наполягає на тому, що утримання заявника під вартою з моменту його затримання (17.00, 12.05.2004) до моменту видачі ордера на його арешт (17.10, 13.05.2004) було належним чином задокументоване. Той факт, що суд першої інстанції згодом побічно визнав,

що заявник був затриманий 12 травня 2004 року, не може мати серйозного значення. Основне питання, яке викликає стурбованість, полягає в тому, що на момент оспорюваного затримання не був складений протокол затримання, а постанова про залучення як підозрюваного була пред'явлена заявникові лише наступного дня, з двадцятичотирьохгодинною затримкою. Немає жодних доказів того, що до ранку 13 травня 2004 року заявникові були роз'яснені його процесуальні права, якими він міг би скористуватись у відповідний період часу. За таких обставин заявник не міг ефективно використовувати процесуальні гарантії, закріплені в Конвенції і національному законодавстві. Ці недоліки зрештою призвели до порушення норм національного законодавства, оскільки заявник знаходився під вартою без відповідної постанови суду більше сімдесяти двох годин.

47. У зв'язку з цим Суд не може ігнорувати висновки КЗК (Європейський комітет із питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню), які передбачають, що у МВС України досі не склалась практика належного документування затримань (див. параграф 34). Суд вважає, що відмова поліції задокументувати належним чином утримання заявника під вартою в даному випадку пов'язана з відсутністю достатніх гарантій забезпечення того, щоб будь-яке примусове затримання людини властями було задокументоване належним чином і досить детально. Таке документування має знаходитись у відкритому доступі, статус особи повинен оформлятися відразу після того, як її було затримано властями, і всі процесуальні права такій особі мають бути безпосередньо і ясно роз'яснені.

21.10.2010 р. «Петухов проти України»

111. Хоча «законність» тримання під вартою за національним законом є першорядним чинником, він не завжди є вирішальним. На додаток до цього Суд має переконатись, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, яка полягає в недопущенні свавільного позбавлення свободи. Суд також повинен з'ясувати, чи відповідає сам національний закон Конвенції включно із загальними принципами, які викладені чи впливають з неї (див. рішення у справі «Вінтерверп проти Нідерландів» (Winterwerp v. the Netherlands), від 24 жовтня 1979 року, п. 45, Series A, № 33).

25.05.1998 р. «Курт проти Туреччини» (Kurt v. Turkey», заява № 24276/94)

122. Суд підкреслює основоположне значення в демократичному суспільстві тих гарантій прав особи від незаконного арешту або затримання

владами, що містяться в статті 5. Саме з цієї причини Суд неодноразово підкреслював у своїх рішеннях, що будь-яке позбавлення волі повинне здійснюватися не лише згідно з основними процесуальними нормами національного права, але також відповідати цілям статті 5, тобто захищати людину від свавілля властей (див. серед іншого рішення у справі «Чahal проти Сполученого Королівства» від 15.11.1996 р., Reports, 1996-IV, с. 1864, п. 118). Ця наполеглива вимога по захисту індивідуума від будь-якого роду зловживань з боку властей підтверджується тим фактом, що стаття 5 п. 1 обмежує обставини, при яких особу може бути позбавлено свободи на законних підставах, хоча ці підстави не можна тлумачити розширено, оскільки вони є виключеннями з фундаментальних гарантій особистої свободи людини (див. *mutatis mutandis* рішення у справі «Куїн проти Франції» від 22 березня 1995 р., Серія А, т. 311, с. 17, п. 42).

123. Необхідно також підкреслити, що автори Конвенції підсилили захист від свавільного позбавлення особи свободи, створивши комплекс прав, які покликані звести до мінімуму небезпеку свавілля та встановлюють, що позбавлення волі повинне знаходитися під незалежним судовим контролем і супроводжуватися відповідальністю властей за свої дії. Вимоги статті 5 п. 3 і 4, підкреслюючи негайність судового контролю, набувають у цьому випадку особливо важливого значення. Негайне втручання судових органів може призвести до виявлення і запобігання діям, що представляють загрозу для життя особи, або до викриття фактів вкрай поганого поведіння, що є порушенням основних прав людини відповідно до статей 2 і 3 Конвенції. Йдеться як про захист фізичної свободи індивідуума, так і про його особисту безпеку в ситуаціях, коли відсутність такого роду гарантій може підірвати верховенство права і позбавити затриманого самих елементарних засобів правового захисту.

124. У зв'язку з цим Суд підкреслює, що відмова властей підтвердити, що особа затримана, свідчить про повне заперечення цих гарантій і про серйозне порушення статті 5. Оскільки особа виявилася під повним контролем властей, останні зобов'язані знати про його місцезнаходження. Саме тому стаття 5 покладає на них обов'язок вжити дієвих заходів із метою захисту індивідуума від загрози його зникнення і негайно провести ефективне розслідування в разі надходження скарги на те, що конкретна особа була арештована, а потім безслідно зникла.

125. З урахуванням вищевикладеного Суд згоден із висновком Комісії про те, що Юзейір Курт був затриманий солдатами і охороною села вранці 25 листопада 1993 р. Це затримання не було документально оформлене.

Офіційна інформація про його місцезнаходження або долю відсутня. Даний факт сам по собі слід розглядати як дуже серйозне упуцнення властей, оскільки дозволяє особам, винним в незаконному позбавленні волі Юзейі-ра Курта, приховати свою причетність до злочину, заховати докази і уникнути відповідальності за долю заарештованого. На думку Суду, відсутність даних про час і місце затримання, ім'я затриманого, підстав для затримання і імені особи, що здійснила затримання, слід вважати несумісним із цілями статті 5.

3. Порущення права на захист

21.04.2011 р. «Нечипорук, Йонкало проти України»

253. Суд зазначає, що момент, із якого стаття 6 починає застосовуватись до «кримінальних» питань, залежить від обставин справи. Провідне місце, яке займає в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд, спонукає Суд віддавати перевагу «сутнісній», а не «формальній» концепції «обвинувачення», про яке йдеться у пункті 1 статті 6 (див. рішення від 18 січня 2007 р. у справі «Шубінський проти Словенії» (*Šubinski v. Slovenia*), заява № 19611/04, п. 62).

254. Щодо справи, яка розглядається, Суд уже підтримав вказані вище доводи заявника у контексті розгляду його скарги за пунктом 1 статті 5 (див. пункт 178 вище). Отже, Суд робить висновок, що пункт 1 статті 6 Конвенції був застосовним до його ситуації з моменту його затримання міліцією 20 травня 2004 року.

258. Щодо використання доказів, отриманих із порушенням права на мовчання та права не свідчити проти себе, Суд наголошує, що вони становлять загальновизнані міжнародні стандарти, які лежать в основі поняття справедливого судового розгляду за статтею 6 Конвенції. Встановлення таких стандартів пояснюється зокрема необхідністю захисту особи, яка переслідується за кримінальним законом, від неналежного тиску з боку органів влади, щоб завдяки цьому уникнути помилок правосуддя та сприяти реалізації цілей статті 6. Право не свідчити проти себе передбачає також, що сторона обвинувачення в кримінальній справі, намагаючись довести свою версію щодо обвинуваченого, не може використовувати докази, здобуті всупереч волі обвинуваченого за допомогою методів примусу чи утиску (див. рішення від 17 грудня 1996 р. у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства» (*Saunders v. the United Kingdom*), п. 68, Reports 1996-VI).

259. Хоча вирішення питання про допустимість доказів є в принципі прерогативою національних судів, а роль Суду обмежується оцінюванням загальної справедливості провадження, докази, отримані за допомогою заходу, який визнано таким, що суперечить статті 3 Конвенції, потребують окремого підходу. Згідно з практикою Суду допустимість як доказів свідчень, отриманих за допомогою катувань, з метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні призводить до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких показань і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження підсудного судом (див. згадане вище рішення у справі «Гефген проти Німеччини», п. 166, з подальшими посиланнями).

260. У справі, яка розглядається, Суд визнав, що первинні зізнання заявника були отримані від нього в результаті поганого поводження, яке прирівнюється до катування у значенні статті 3 Конвенції (див. пункти 154–159 вище). Він також зазначає, що при розгляді його справи національні суди визнали ці зізнання допустимими доказами (див. пункт 109 вище). З огляду на принципи своєї практики, наведеної вище, Суд визнає, що це звело нанівець саму суть права заявника не свідчити проти себе, незалежно від того, яку вагу мали зазначені зізнання у доказовій базі для його засудження, і незалежно від того, що протягом слідства він зізнавався ще кілька разів.

19.02.2009 р. «Шабельник проти України»

55. Стосовно використання доказів, отриманих із порушенням права зберігати мовчання і не свідчити проти себе, Суд нагадує, що ці права є загальноновизнаними міжнародними стандартами, які складають серцевину поняття справедливого судового розгляду в значенні статті 6. Їх сенс полягає, окрім іншого, в захисті обвинуваченого від неправомірного примусу з боку властей, і таким чином, у сприянні уникненню судових помилок і досягненню мети статті 6. Право не свідчити проти себе зокрема передбачає, що сторона обвинувачення в кримінальній справі прагне довести винність обвинуваченого, не вдаючись до доказів, які були отримані шляхом примусу або насильства всупереч волі обвинуваченого (див., *inter alia*, *Saunders v. the United Kingdom*, цит. вище § 68; *Heaney and McGuinness*, цит. вище § 40; *J.b. v. Switzerland* № 31827/96, § 64, ECHR 2001-III; і *Allan*, цит. вище § 44).

57. Суд відзначає, що з першого допиту заявника стало зрозуміло, що він не просто дає показання як свідок злочину, а по суті, зізнається в його

здійсненні. З моменту, коли заявник вперше зробив визнання, не можна стверджувати, що слідчий не підозрював про причетність заявника до вбивства. Наявність такої підозри підтверджується тим, що слідчий зробив подальші кроки, щоб перевірити достовірність свідчень заявника стосовно нього самого, і провів слідчі дії, такі як відтворення обстановки і обставин злочину, що зазвичай проводиться з підозрюваним. На думку Суду, положення заявника серйозно похитнулось, як тільки почали розслідувати підозру щодо нього і збирати докази обвинувачення (див. *X v. the United Kingdom* № 728/74, висновок Комісії від 11 травня 1978 року, Збірка судових рішень (DR) 14, стор. 27). Тому Суд приходить до висновку, що в обставинах даної справи стаття 6 була застосовна з 15 лютого 2002 року, коли заявник зізнався у вбивстві пані К., і відхиляє попередні заперечення Уряду.

58. Суд повторює, що, особливо коли йдеться про позбавлення волі, інтереси правосуддя в принципі вимагають юридичного представництва (див. *Benham v. the United Kingdom*, № 19380/92, § 61, 10 червня 1996 року). До того ж Суд відзначає, що українське законодавство передбачає обов'язкову юридичну допомогу особам, яким у разі засудження загрожує довічне позбавлення волі. Таким було положення заявника, оскільки він уже був звинувачений у вбивстві – і звинувачення в другому вбивстві робило можливим покарання у вигляді довічного ув'язнення (див. параграф 26 вище). Суд вважає, що юридичне представництво заявника в даний період було необхідним в інтересах правосуддя.

59. Крім того, не дивлячись на аргументи Уряду про те, що право заявника зберігати мовчання захищалося національним законодавством і що погане поводження з метою отримати визнання не було доведене, обставини справи наводять на думку, що ці його свідчення були отримані всупереч його волі. Хоча заявник не довів якого-небудь фізичного примусу з боку слідчого, те, що інша людина в ході того ж розслідування також зізналася у вбивстві пані К. і відмовилася від своїх свідчень, заявивши про примус з боку того ж слідчого, може породити обґрунтовані сумніви щодо прийомів слідчого в даній справі. Більше того, заявник, якого попередили про кримінальну відповідальність за відмову від дачі свідчень і в той же час інформували про право не свідчити проти себе, міг зніяковіти, як він і заявляє, щодо відповідальності за відмову від дачі свідчень, особливо за відсутності юридичної допомоги під час допиту. Також слід зазначити, що хоча заявник відмовився від своїх свідчень під час судового розгляду, національні органи обґрунтували його засудження за вбивство пані К., у вирішальній мірі, якщо не виключно, його свідченнями, які слід розглядати як самообмову. Фактично ці свідчення не містили якої-небудь інформації, що не була б відома слідчим (на відміну

від справи про викрадання і вбивство С., у ході якої заявник показав міліції місце, де був захований труп), і були отримані за нез'ясованих обставин і при очевидному порушенні права заявника на захист.

60. Вищезазначених міркувань вистачає, щоб Суд зробив висновок, що заявникові було відмовлено в справедливому судовому розгляді. Отже, було порушення статті 6 § 1 і § 3 (с) Конвенції.

4. Право на огляд лікарем за вибором

12.04.2007 р. «Хачі Озен проти Туреччини»

(«Hacı Özen v. Turkey» заява № 46286/99)

56. Суд зазначає, що заявник не пройшов медичного обстеження під час взяття його під варту 11 червня 1998 року та не мав доступу до адвоката й лікаря на власний вибір під час перебування у місцях позбавлення волі. 15 та 24 червня 1998 року він проходив медичний огляд, у результаті чого були складені два медичних висновки. Обидва висновки містили інформацію про забиття та пошкодження на окремих ділянках тіла заявника ... які свідчать про достовірність тверджень заявника стосовно жорстокого поводження. У зв'язку з цим Суд відмічає, що уряд не надав правдоподібних пояснень походженню ушкоджень на тілі заявника.

57. Спираючись на вищезазначене та враховуючи відсутність правдоподібного пояснення уряду, Суд вирішив, що ушкодження, зафіксовані у медичних висновках, були результатом нелюдського поводження, за яке уряд несе відповідальність.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

